

Ve čtvrté kapitole „Sídliště, hospodářství a společnost“ podává G. Wetzel obraz o sídlištích, jejich poloze a uspořádání. Sleduje jisté rozdíly mezi sídlišti jednotlivých skupin schönfeldské kultury. Dále se autor zabývá hospodářstvím a stručně informuje o problematice jednotlivých odvětví — zemědělství, chovu dobytka, lovu, rybolovu, sběru apod. Mimo jiné si věnuje i duchovní kultury nositelů schönfeldské kultury a shrnuje dosavadní názory o této problematice. Zajímavé jsou pasáže o kultu, který se projevuje hlavně na pohřebištích. Kultovní projevy sledává i ve výzdobě na keramice, především ve spojení se sluneční symbolikou. Do této kapitoly zařadil autor též stručné antropologické poznatky o populaci schönfeldské kultury a nechybí zde rovněž úvahy o otázkách kulturních skupin a jejich významu pro vytváření určitých společenských vztahů. Kapitola je psána přehledně, místy až velmi stručně.

V závěru své práce G. Wetzel vymezuje prostor, na němž byla schönfeldská kultura rozšířena a za centrální území této kultury považuje sídlištní oblast schönfeldské severní skupiny a skupiny ammenslebenské. Konstatuje, že schönfeldská kultura existovala na konci třetího tisíciletí př. n. l. Chronologické postavení této kultury vyjadřuje přehledná tabulka, na níž je zachycen vnitřní vývoj schönfeldské kultury v rámci přítomnosti příbuzných kultur na území Německa. Autor zastává názor, že schönfeldská kultura existovala po dlouhou dobu a její počátky spatřuje již v době kultury kulovitých amfor, mansfeldské skupiny a za možné pokládá i vlivy z kultury bernburgské. Zánik uvedené kultury spojuje s rozšířením elementů časně bronzové, ale připouští, že na některé keramické tvary měla vliv únětická kultura.

Velmi hodnotný je rovněž katalog nálezů schönfeldské kultury a nálezů schönfeldského charakteru. Je proveden přehledně se stručnou nálezovou situací, s příslušnou literaturou a s odkazem na případné vyobrazení. Pečlivě jsou provedeny obrázky v textu a rovněž tabulky mají vysokou úroveň.

Hodnocená monografie se řadí ke kvalitním pracím německých archeologů a pro specialisty daného období i archeology vůbec bude jistě vyhledávanou knihou.

Pavel Košťálek

M. Petrescu-Dîmbovița: *Depozitele de bronzuri din România*. Vydavatelství Akademie věd RSR, „Biblioteca de arheologie XXX, București 1977, 390 str. včetně francouzského resumé, 403 (většinou polostránkových kreslených) tabulek, 10 mapek, autorského rejstříku a rejstříku lokalit.

Známý rumunský specialista archeologie doby metalika prof. M. Petrescu-Dîmbovița přichází po řadě přípravných studií s monumentálním dílem — kompendiem depotů bronzových předmětů z území RSR. Časově zahrnuje do své práce depoty od počátku střední doby bronzové (16. stol. př. n. l.) až do pozdního halštatu (HD, 6. stol. př. n. l.) včetně. Prostorově respektuje všech pět základních historických celků dnešního Rumunska: Transylvánii, Moldavsko, Muntenii, Oltenii a Dobruďzu. Autor shromáždil pravděpodobně naprostou většinu dostupného a existujícího inventáře depotů, uloženého jak v rumunských tak zahraničních muzeích. Příprava díla — dokumentačně velmi náročného — trvala podle vlastní výpovědi autora 25 let. Již z tohoto hlediska je zřejmé, že jde o dílo mimořádného významu; ten vynikne ještě více poté, až se čtenář přesvědčí, s jakou akribií, heuristickou minuciozitou a dokumentační jistotou autor pracoval.

Dílo je koncipováno především jako korpus; nepostrádá však ani základní historické hodnocení materie. V úvodní obsažné zkratce (str. 15—37), zkráceně otištěné v závěru knihy v podobě francouzského resumé (str. 166—169), je podáno zhodnocení depotů bronzů jakožto významného druhu archeologických pramenů, vypovídajícího zejména o společenských výrobních silách své doby. Autor při tom zůstává — a dále zřejmě jít neměl ani v úmyslu — v rovině faktografického přehledu materiálu, jeho koncizního rozřídění a statistického vyčíslení. Teprve ve spojení s podrobným vyhodnocením ostatních pramenů doby bronzové by bylo možno podat vlastní vyčerpávající historii této etapy pravěku. Tento cíl je v celoevropském rámci, i v rámci jednotlivých klíčových oblastí, dosud ve výhledu: zásluhou velkorysé edice H. Müllera-Karpa „Prähistorische Bronzefunde“, která dostává postupně stále jasnější obrysy a do níž je zapojen i M. Petrescu-Dîmbovița (srov. oddíl XVIII: srpy), bude v dohledné době k dispozici hodnotný

a snad i ucelený svod bronzových památek, utříděný typologicky, regionálně i chronologicky, a ten pak by se měl stát základem historické interpretace. Zásluhou regionálních monografií, jaké dostáváme v posledních letech od rukou např. z pera A. Mozzoliczové, W. A. v. Brunna a nyní také M. Petrescu-Dîmboviţy, je nyní k použití navíc již komplexní korpus bronzů klíčových kulturně-geografických celků.

V hlavní části monografie předkládá autor souhrn depotů bronzů z území RSR se základními náleзовými údaji (včetně údajů o uložení v muzeích a inventárních číslech), výřetem a charakteristikou jedinou každého jednotlivého depotu (s odkazy na vyobrazení), s kompletními bibliografickými údaji a velmi často i s přehlednými tabulkami chemických či spektroskopických (přirozené převzatých) analýz, zvláště v případě bronzů 16.—14. stol., avšak i v případě depotů mladších. Dobrá vyobrazení jednotlivých exemplářů každého depotu, jimž snad chybí jen v některých případech více profilů a snad i více prostoru (patrně z úsporných důvodů) byly připravené obrazové tabulky zmenšeny na půlstránku, čímž došlo ke značnému zmenšení kreseb, což je někdy na úkor jasnosti např. u jemných ornamentů apod.), dávají na první pohled dobrou představu o morfologické charakteristice předmětů.

Pramenný fond je chronologicky roztržěn do následujících stupňů:

- I. střední doba bronzová (16.—14. stol. př. n. l.)
- II. pozdní doba bronzová a starší doba halštatská (13.—8. stol. př. n. l.) — s dílčím podrozdělením ve smyslu současné reineckovské (H. Müller—Karpe, W. A. v. Brunna) periodizace na BD, HA₁, HA₂, HB₁, HB₂ a HB₃
- III. střední doba halštatská (7. stol. př. n. l.)
- IV. pozdní doba halštatská (6. stol. př. n. l.)

Z výpovědi materiálu plyne, že metalurgicky neaktivnější bylo území Transylvánie (včetně oblastí Maramureş, Crişany a Banátu), odkud pochází 393 depotů bronzů (24 středobronzových, 358 z období BD — HB₃ a 11 z HC). Oproti tomu ze zakarpatských regionů RSR je pouze 45 depotů (6 + 34 + 4) a z Dobruţe 9 depotů celkem. V Transylvánii jsou také jednotlivé časové horizonty depotů zastoupeny nejuplněji; zde je možné výtknout následující reprezentativní celky, které se zřejmě stanou eponymními pro dané časové fáze: BB—C: Oradea—Apa—Pădureni. BD: Uriu—Domăneşti. HA₁: Cincu—Suseni. HA₂: Jupalnic—Turia. HB₁: Moigrad—Tăuteu. HB₂: Singeorgiu de Pădure—Fizeşu Gherlii. HB₃: Şomartin—Vetiş. HC: Vinţu de Jos—Vaidei.

Relativně nejpočetněji jsou zastoupeny transylvánské depoty horizontu Cincu—Suseni (HA₁), jichž je celkem 84 a které jsou také nejobsačnější. Jde o sklady zlomkovitých předmětů s jedinci často i staršími; je třeba je zdůraznit též z hlediska středoevropské archeologie. Nejvýraznější z nich, depoty z Uioara de Sus, Guşteriţa, Şpálnaca, Cincu, Band a Aiud, obsahovaly veelku kolem 10.000 kusů bronzů. Sklad z Şpálnaca, rozptýlený v četných muzeích Rumunska a Maďarska, vážil např. kolem 1 000—1 200 kg, depot z Uioara de Sus, čítající 5 812 předmětů, vážil asi 1 100 kg apod. V těchto obrovských pokladech najdeme také četné přímé analogie středoevropským skladům zlomkovitých předmětů nejstarší fáze popelnicových polí; má tu mnohé obdoby (plechová ozdobná kování opasků, srpy „tráčekého“ typu, některé sekery, meče, dýky, drobný šperk apod.), např. také inventář obou známých drslavických depotů z Moravy. V těchto případech bude možno využít synchronizačních možností ke konfrontaci datování depotů, které je často spíše metodologickou nežli čistě chronologickou záležitostí.

Ne tak výrazné jsou obdoby dalšího významného horizontu středoevropských depotů fáze HB₁ s plechovými nádobami (Sig, Zagon I aj.) a ani v HB₂ neobjevíme v nečetných depotech mnoho styčných jevů s výjimkou projevů východního vlivu, zasáhnuvšího stejně Transylvánii jako Karpatský bazén s jeho periferními oblastmi včetně Moravy (Vetiş—Stillfried, Černotin). Depoty bronzů starší doby železné pak jsou nepočtené a většího významu nemají.

Dílo M. Petrescu-Dîmboviţy je v každém směru velkým vkladem do studia materiálu bronzové. Bylo by arci možno požadovat ještě zpracování širších relací rumunských památek s ostatními klíčovými oblastmi, vytrženi výrobních regionů a distribučních sfér jednotlivých děl, obsačnější vyhodnocení surovinové problematiky atd., ale to bychom patrně předcházeli výsledkům studia, které evropskou archeologii doby metalika teprve čeká, jak jsme se zmínili již nahoře. Nelze proto než opětovně vysoce ocenit heuristickou hodnotu monografie, její trvalý pramenný význam. Dílo se staví důstojně do řady klasických kompendií balkánské doby bronzové zahájené kdysi F. Pulszkym a J. Hamppelem.

Vladimír Podborský